
Catalunya
50
excursions
als seus rius
Cèsar Pasadas
Cossetània Edicions

• *Col·lecció Khroma - 17* •

Catalunya

50 excursions als seus rius

CÈSAR PASADAS

Cossetània EDICIONS

Primera edició: febrer del 2017

© del text i de les fotografies: Cèsar Pasadas

© de l'edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C/ de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
Fax 977 61 43 57
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició: Imatge-9, SL

Impressió: Anfigraf

ISBN: 978-84-9034-568-9

DL T 9-2017

Índex

1. Sant Llorenç de la Muga.....18

2. L'Orlina a Espolla i Rabós 20

3. Sant Joan les Fonts.....22

4. Pont de Llierca i Montagut.....24

5. El Fluvià a la desembocadura.....26

6. Vall de Camprodon 28

7. Vall de Núria 30

8. Gorgs del torrent de la Cabana.....32

9. La vall del Ges a Vidrà 34

10. Riera de les Gorgues i la Foradada 36

11. La riera Major a Bojons 38

12. La riera de Rupit.....40

13. L'Onyar i el Ter a Girona.....42

14. La gola del Ter 44

15. Salts i gorgs a la riera de Gualba 46

16. El delta de la Tordera 48

17. El Tenes a Sant Miquel del Fai 50

18. El riu Ripoll 52

19. Les fonts del Llobregat 54

20. Les fonts del Bastareny 56

21. Cal Rosal i el pont de Pedret 58

22. Riera de Merlès.....60

23. El Llobregat i les tines del Bages.....62

24. Les fonts del Cardener.....64

25. El delta del Llobregat 66

26. Les dous de Torrelles de Foix.....68

27. Pantà del Foix a Castellet.....70

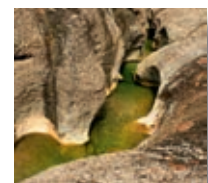
28. El Gaià al Pont d'Armentera.....72

29. Tolls i salts del Brugent 74

30. La vall del Glorieta 76

31. Vall de la Llosa 78

32. Aiguabarreig del Valira i el Segre.....80

33. Ponts i tolls a la Ribera Salada 82

34. El Rialb al pont de Bóixols 84

35. La Noguera Pallaresa a Montgarri 86

36. La Noguera Pallaresa a Gerri de la Sal.....88

37. Sant Llorenç de Montgai, el Segre.....90

38. La vall del Sió 92

39. La vall del Corb 94

40. Vall de Sant Nicolau, Aigüestortes.....96

41. El congost de Mont-rebei 98

42. Parc de la Mitjana, el Segre a Lleida 100

43. El pantà d'Utxesa i el Segre.....102

44. Els Estrets d'Arnes.....104

45. El meandre de Flix a l'Ebre 106

46. Els gorgs de la Febró, al Siurana 108

47. Congost de Fraguerau, al Montsant 110

48. Estrets de la Fontcalda, al Canaletes 112

49. El delta de l'Ebre.....114

50. Uelhs deth Joeu, afluent de la Garona.....116

Catalunya és una terra de rius

Des del primer moment en què una gota es precipita dels núvols i cau al sòl, comença (o millor dit, segueix) un recorregut atreta per la força de la gravetat. L'aigua, com qualsevol matèria del planeta, pateix aquesta força de manera perpendicular en direcció a l'interior de la Terra. Quan els materials del sòl i les característiques del subsòl ho permeten, aquesta atracció desenvolupa un recorregut més o menys vertical per l'interior del terreny, tot i que, molt sovint, aquesta tendència és trencada per algun canvi a les característiques litològiques i l'aigua acaba sortint a l'exterior en forma de font o surgència. Quan aquest recorregut no és possible de manera vertical, o no és suficient per drenar la superfície, l'aigua acaba discorrent pel terreny sempre cercant el punt més baix, el nivell de base, normalment un curs més important o el mar. Aquesta aigua, fruit del drenatge superficial i soterrani, al llarg del seu camí va dissolent i transportant materials i solcant i creant xaragalls, barrancs, valls i deltes; i tot aquest procés acaba anomenant-se curs fluvial.

El municipi garrotxí de Sant Joan les Fonts ha aprofitat des de sempre la força de l'aiguabarreig de la riera de Bianya amb el Fluvià, com es veu en aquest salt de la Resclosa del molí Fondo.

Potser, el terme *curs fluvial* acaba resumint o englobant totes les altres denominacions més locals, com ara rec, barranc, rierol, còrrec, torrent, llau, riera, etc., però el cas és que, per allà on passa aigua gairebé tot l'any, els pobladors l'han denominat a grans trets *riu* i més concretament amb el seu nom propi, local o general. Tanmateix, tot això no és més que un intent simple d'explicar què és un riu. Però els rius són quelcom més. Els rius són la base de tota població i del seu desenvolupament, el bressol de tantes i tantes civilitzacions. En ocasions marquen els límits entre pobles i cultures, però sovint són el nexe entre veïns. Els rius són aquells elements que solquen les muntanyes i esculpeixen el paisatge, són els que reguen la flora i permeten la fauna, són les arteries del planeta per on circula el líquid element, el mateix que ens ha donat la vida i el que ens la manté. El rius són, en definitiva, una part essencial de la nostra vida sobre la Terra.

Geografia

Catalunya és un país de rius. La seva ubicació a la riba nord de la Mediterrània occidental i un relleu majoritàriament muntanyós li confereixen una interessant xarxa hidrogràfica, condicionada

Vegetació de ribera al riu Llosa.

en gran manera per les variacions climàtiques i la distribució irregular de les precipitacions. A grans trets, podem dividir el territori en dues zones segons la pluviositat anual: el sector nord-est, amb precipitacions anuals força superiors als 700 mm, i el sector sud-oest, amb una pluviositat per sota d'aquesta xifra. Així, hom pot parlar d'una Catalunya més humida i d'una altra més eixuta, tot i algunes excepcions com les àrees més muntanyoses —per exemple els Ports—, que superen amb escreix aquestes xifres, o les depressions —com la Cerdanya—, on hi ha menys precipitacions que a les zones veïnes. Aquesta divisió climàtica determina, i molt, el cabal dels nostres rius, sobretot a les seves capçaleres, així com la longitud i, en conseqüència, el possible nombre de tributaris, ja que decidirà en gran part el cabal natural als punts més baixos del curs. El règim fluvial és generalment pluvial, amb destacats augments de cabal a la primavera i la tardor, tot i que a les capçaleres dels rius pirinencs el règim es pot considerar pluvionival, amb importants increments de cabal a la primavera per la suma del desglaç de la neu i les precipitacions estacionals característiques del clima mediterrani, que al sector pirinenc tendeix a ser bastant més humit.

Embassament de Sant Llorenç de Montgai.

Les aigües de la major part dels rius catalans discorren en sentit nord-sud, és a dir, de manera perpendicular als sistemes muntanyosos o en forma de ventall invertit, a través de les unitats de relleu cercant el gradient altitudinal respecte al nivell de base. Així, aquestes unitats són travessades pels cursos d'aigua tot aprofitant les millors condicions geomorfològiques i estructurals, i formen sovint valls encaixonades i congostos de gran bellesa. Les capçaleres es troben majoritàriament als Pirineus i a les serralades costaneres i determinen en gran mesura la longitud i el cabal aigües avall. Aquesta disposició de la xarxa hidrogràfica ha implicat, a més, que per tal de gestionar-ne el recurs s'hagin agrupat les conques en dos sectors: un vessant oriental i un altre d'occidental. El vessant oriental correspon a les denominades conques internes, aquelles que resten delimitades totalment en territori català i que desguassen directament a la costa mediterrània (la Muga, el Fluvià, el Ter, la Tordera, el Llobregat, el Francolí, etc.), i que són pràcticament la meitat dels recursos hídrics del país. El vessant occidental correspon a les conques catalanes tributàries de l'Ebre (l'Algars, el Segre i tots el seus afluents, com la Noguera Pallaresa o la Noguera Ribagorçana, etc.) i a l'única conca atlàntica del país, la de la Garona, un curs que majoritàriament passa per territori de França. Dins de la denominació *conca* no podem obviar, al marge dels canals o les séquies i els embassaments, tots aquells llacs que trobem a moltes capçaleres dels rius i que no sempre tenen una connexió superficial amb el curs fluvial. De la mateixa manera, tampoc no podem obviar les aigües subterrànies ni els aqüífers, en ocasions igual o més importants que el mateix riu i que sovint ens fan dubtar de la delimitació concisa entre una i altra conca.

El delta del Llobregat encara conserva una de les zones humides més importants de Catalunya.

L'espectacular salt de Sallent, on la riera de Rupit es precipita un centenar de metres tot deixant el Cabrerès i aterrant a les Guilleries.

El Parc Natural del Montgrí, les Illes Medes i el Baix Ter ajuda a conservar la flora i la fauna de la desembocadura del Ter.

Excursions

Catalunya és un país relativament petit, però amb una xarxa hidrogràfica força densa. Tot i que els nostres rius són més aviat modestos, no és estrany que en pocs quilòmetres passem d'un curs a un altre, per petit o esquifit que sigui, i que les nostres infraestructures i camins hagin de travessar constantment les valls que hi excaven a través de ponts i guals. No obstant això, històricament molts dels grans eixos viaris s'han desenvolupat seguint els cursos fluvials i han unit viles i ciutats que han crescut a tocar de l'aigua, i els ponts i els guals han servit més aviat per canviar de riba que no pas per unir les valls. La xarxa ferroviària de la regió metropolitana n'és un exemple, ja que ressegueix en gran part les valls del Llobregat, el Ripoll i el Besòs.

En un passat no gaire llunyà, els camins rals i les vies més freqüentades resseguien les línies de carena, perquè era una manera molt més còmoda de traslladar-se que no pas travessant valls i

barrancs, i també era més econòmica, ja que els ponts acostumaven a ser de pagament. Però era estrany que, si el relleu no ho impedia, als fons de les valls no hi hagués també camins a tocar dels rius, molt sovint a sengles ribes. Amb el temps molts d'aquests camins es van perdre i altres van esdevenir carreteres, però alguns, sortosament, han acabat convertint-se en bells camins fluvials que ens permeten gaudir dels nostres rius tot caminant. Recentment, a més, moltes administracions han vist un potencial patrimonial en aquests camins i corriols, i han invertit en la seva recuperació i manteniment.

Per recórrer el territori cercant les belleses de l'entorn fluvial, cal tenir present totes aquestes peculiaritats descrites i intentar treure'n profit. Per fer aquest recull d'excursions hem tingut en compte molts factors. Per exemple: que s'hi pogués accedir bé amb transport; que el recorregut tornés al punt d'inici, és a dir, que fos un recorregut circular; que fos apte per a tothom que estigui acostumat a caminar pel medi natural; que el riu fos el protagonista i, si és possible, el motiu i la recompensa de l'excursió; que hi hagués itineraris per les capçaleres, però també per les desembocadures i els deltes, i que cada excursió, tot i tenir sempre unes èpoques més adients, es pogués fer i gaudir gairebé sempre en qualsevol estació de l'any.

Però, sobretot, el factor més important a l'hora de fer un recull de 50 excursions ha estat que aquest fos això: un recull, i que, per tant, la major part del *territori fluvial* hi quedés reflectit. Concretar aquesta cinquantena d'itineraris, doncs, no ha estat fàcil del tot. Si bé remuntant la major part de capçaleres dels nostres rius hi podem trobar no una cinquantena, sinó centenars de boniques excursions i desenes de llocs encisadors a l'entorn de l'aigua, sobretot a les comarques de l'anomenada *Catalunya humida*, la qüestió més important és que llavors aquest llibre no seria un reflex de la *Catalunya fluvial* i del seu significat, sinó que seria una realitat emmascarada pel protagonisme del paisatge idíl·lic i comercial, sovint importat d'altres contrades. Per aquest motiu hi trobem excursions amb saltants i gorgs espectaculars, en un entorn humit i fresquívol, però també deltes sorrencs, barrancs feréstecs, molins i rescloses, canals i séquies, embassaments, pobles riberencs, valls de secà i molts paisatges rurals i urbans que componen la nostra variada geografia.

Un cop decidit quins indrets protagonitzen cada excursió, amb l'esmentada directriu que fossin tan representatius de la diversitat fluvial del nostre territori com fos possible i que, per tant, estiguessin repartits per tot el país i abracessin el major nombre de rius possible, arriba l'hora d'ordenar-los per fer un llistat coherent. Hi ha moltes maneres possibles de fer-ho: alfa-

Les aigües de la Noguera Ribagorçana han aconseguit dissoldre i excavar les calcàries del Montsec i han creat l'espectacular i conegut congost de Mont-rebei. A la imatge, capvespre des de la Pertusa.

bèticament, per longitud i cabal, per importància social, per les serralades i llocs de naixement, per comarques, etc. Però aquest llibre els ordena de nord a sud respecte a la seva desembocadura al mar, i dins de cada conca, des de la seva capçalera fins al seu desguàs al mar. D'aquesta manera comencem per la Muga i anem cap al sud amb el Fluvià, el Ter, la Tordera, el Besòs, el Llobregat, el Foix, el Gaià, el Francolí i l'Ebre, així com els respectius afluents importants de cada riu des de les seves capçaleres, alguns amb tanta entitat que fins i tot ens fan oblidar la seva categoria localment, com succeeix amb el Segre. Deixem per a darrer lloc la Garona, ja que, si bé desguassa molt més al nord que la Muga, ho fa a les costes franceses de l'oceà Atlàntic i només en gaudim de la capçalera. Amb tot, només és una manera d'indexar les excursions tot recolzant-nos en una visualització còmoda pel que fa a la cartografia.

Fent un cop d'ull al mapa de casa nostra, hom pot deduir que connectar totes les excursions o els diferents indrets descrits suposa emprar un espai de temps més o menys llarg, i que les distàncies són relativament curtes. Però, a causa de la variada i complexa geomorfologia del país, ha calgut disposar d'unes energies i un temps no gens menyspreables: una dotzena de mesos, per poder copsar les quatre estacions, i més de quinze mil quilòmetres pel territori català (una desena part del total recorreguts a peu), per cercar aquells indrets que en un entorn fluvial proper ens demostrin que Catalunya no hauria estat mai el que és sense els seus rius, ja sigui per la bellesa, per ser una font de vida o per la seva contribució a l'evolució agrícola primer i industrial després.

Ara que el país resta immers en un entorn econòmic del sector dels serveis i que, cada cop més, els seus habitants tenim la necessitat d'un contacte més íntim amb la natura, sortir a conèixer els nostres rius tot caminant és quelcom més que una opció excursionista: és un fet social que hem de potenciar per poder gaudir dels nostres recursos naturals i per apropar-nos també a una part recent de la nostra història. I, seguint la premissa que si coneixem els nostres rius aprendrem a estimar-los, potser aquesta serà la millor manera per cuidar-los i conservar-los per a nosaltres i per a les generacions venidores.

LOCALITZACIÓ DE LES 50 EXCURSIONS

1. Sant Llorenç de la Muga
2. L'Orlina a Espolla i Rabós
3. Sant Joan les Fonts
4. Pont de Llierca i Montagut
5. El Fluvià a la desembocadura
6. Vall de Camprodon
7. Vall de Núria
8. Gorgs del torrent de la Cabana
9. La vall del Ges a Vidrà
10. Riera de les Gorgues i la Foradada
11. La riera Major a Bojons
12. La riera de Rupit
13. L'Onyar i el Ter a Girona
14. La gola del Ter
15. Salts i gorgs a la riera de Gualba
16. El delta de la Tordera
17. El Tenes a Sant Miquel del Fai
18. El riu Ripoll
19. Les fonts del Llobregat
20. Les fonts del Bastareny
21. Cal Rosal i el pont de Pedret
22. Riera de Merlès
23. El Llobregat i les tines del Bages
24. Les fonts del Cardener
25. El delta del Llobregat
26. Les dous de Torrelles de Foix
27. Pantà del Foix a Castellet
28. El Gaià al Pont d'Armentera
29. Tolls i salts del Brugent
30. La vall del Glorieta
31. Vall de la Llosa
32. Aiguabarreig del Valira i el Segre
33. Ponts i tolls a la Ribera Salada
34. El Rialb al pont de Bóixols
35. La Noguera Pallaresa a Montgarri
36. La Noguera Pallaresa a Gerri de la Sal
37. Sant Llorenç de Montgai, el Segre
38. La vall del Sió
39. La vall del Corb
40. Vall de Sant Nicolau, Aigüestortes
41. El congost de Mont-rebei
42. Parc de la Mitjana, el Segre a Lleida
43. El pantà d'Utxesa i el Segre
44. Els Estrets d'Arnes
45. El meandre de Flix a l'Ebre
46. Els gorgs de la Febró, al Siurana
47. Congost de Fraguerau, al Montsant
48. Estrets de la Fontcalda, al Canaletes
49. El delta de l'Ebre
50. Uelhs deth Joeu, afluent de la Garona